

G. FURULYÁS KATALIN

A tardosi munka

Közösségi alapú tervezés Tardoson

Tardos község Komárom-Esztergom megyében, a Gorba hegy alatt fekszik, 1600 lélek lakja, többségük szlovák nemzetiségű. Tata, Tatabánya, Lábatlan, Süttő, Esztergom közelsége meghatározó hatással van a település életére. Bár munkahely szinte alig van a településen, azért útra kell kelni, az intézményhálózata teljes, az iskola nyolc osztállyal működik, van óvoda, a művelődési ház nagyteremmel, klubszobával, internet elérhetőséggel felszerelt könyvtárral várja az érdeklődőket, akik meg is érkeznek minden nap. Nincs nap, hogy ne próbálna a kórus, a néptáncosok, a színjátszók. Sportkör, szépen gondozott focipálya, új játszótér van a faluszélén. Működik az önkormányzati testület, a Hivatal épülete szép. Orvos és gyógyszerész is elérhető a településen. A porták jelentős része gondozott, a közterek is ápoltak.

A falu közepén álló katolikus templomot orsó alakban veszik körül, szinte körülölelve Tardos legrégebbi házai, a többnyire már csak idősek által lakott közös udvaros házak. A házakat egymás mögé építve egy közös bejárattal, úttal ellátva próbálták spórolni az építetők a házhelyekkel. (A föld termőértéke soha nem volt nagy, soha nem tartott el mindenkit a művelése; ami volt, az is kevésnek bizonyult, így minden talpalatnyi területtel igyekeztek optimálisan gazdálkodni.) A közös udvaros házakban született a mai tardosiak derékhada, szinte mindenki itt gyerekeskedett, aztán a falu új parcellázású utcáiban építettek családi házakat a hetvenes évek második felében, a nyolcvanas évek elején.

A falu közepén, a legszembevetőbb helyen állnak ezek a házak. A házak némelyike már néptelen, félig romos, van köztük önkormányzati tulajdonú, mint ahogy magánkézben lévő is.

Ha nem volt örökös, vagy nem akart Tardoson maradni, vagy nem volt szüksége már az ősi házra, eladták. Többnyire Tatáról, Tatabányáról kiköltöző családok vették meg ezeket, alacsony áron.

A falu 2006-ban választott új polgármestere, Csabán Béla is itt született és nevelkedett a közös udvaros porták egyikében. Szeretettel emlékezik ezekre az időkre, ezért is határozta el, valamit kezdeni kellene ezzel a településrészsel, mint ahogy a falu egészére ráférne egy új településfejlesztési terv.

Azt már a kampánya alatt számba vette, hogy ipart nem tud a település magához vonzani, mint ahogy nem is lenne szerencsés a falu legnagyobb értékét, a zöld környezetet ezzel terhelni. A turizmus mint fejlesztési irány szintén szép tervnek tűnt, de hamar bebizonyosodott, a belöldi turizmushoz szükséges lenne legalább egy egész évben működő étterem, néhány, a kulcsos vendégház színvonalát meghaladó szálláshely. (Egy vendéglő kialakítása magán vállalkozás formájában el is kezdődött.)

A polgármester és a képviselőtestület megválasztása után úgy döntött, megpróbálja Tardos fejlesztési tervét, minél nagyobb lakossági (közösségi) részvétellel elkészíteni.

A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Kutatási és Fejlesztési Programok Főosztálya 2007 őszén kapcsolódott Tardos fejlesztési koncepciójának elkészítésébe. A község vezetése felismerte a szakemberek által hangsúlyozott előnyöket, amelyeket a közösségi tervezés jelenthet: az összegyűjtött információ a közösség kezében marad, a terv az érintettek fejében jön létre, nem kívülről erőltetve, az érintettek kapcsolatba kerülnek egymással, általában egyetértésre jutnak stb. (Ami sajnos nem magától értetődő.)

A közösségi tervezéshez szükség van felkészülésre, felkészülésre a döntéshozók, a szakértők, a civilek részéről is.

A közös tervezés esetén azonban talán a legnehezebben megtanulható elem a hatalommegosztás belső igénye a vezetés részéről és az együttműködési igény, aktivitás, közös felelősség vállalás a másik oldal részéről.

Az Intézet munkacsoportja, Hunyadi Zsuzsa, Kovács Edit, G. Furu-lyás Katalin, Péterfi Ferenc vezetésével és a tardosiak egyre bővülő köre 2007-ben kezdte a közös terepmunkát. A munkacsoport közösségfejlesztőkből, szociológusokból áll, így a munkaformák, módszerek értelmezése önmagában is érdekes munkát jelentett.

A munka elméleti háttérének bemutatása és az alkalmazott módszertan részletes elemzése nélkül szeretnénk a továbbiakban a munka jelentősebb eredményeit bemutatni.

1. A munka első lépéseként a **helyzetelemzés** elkészítéséhez, előzetes információgyűjtéshez fogtunk informális találkozókra egy-egy településrész kulcsszereplőivel. Megpróbáltuk az első körben megkérdezendő személyek körét meghatározni, őket megkeresni, aktivizálni. A véleményformálók, a települési vezetők körén túl a civil szereplőket is megszólítottuk, tőlük újabb és újabb címeket, neveket kaptunk, kiket kellene mindenképpen megkeresnünk.

Az ELTE művelődésszervező szakos hallgatói három napon keresztül segítették az interjúk elkészítését.

Az első interjúk során szerettük volna a falu büszkeségeit, erősségeit, jó adottságait, valamint a gyengeségeket, a javítani való feladatokat megtalálni. Feltérképezni azokat a sarkalatos problémákat, amelyekkel a falunak meg kell küzdenie. A megoldandó feladatokat rangsoroltattuk, így a számos felvett interjú után egy elsődleges gyorsfényképpel álltunk a falu lakói elé, azzal a képpel, amelyet önmaguk készítettek magukról.

A lakossági találkozón a négy fő kérdéskör köré csoportosítva mutattuk be az interjúkból nyert információkat.

A legfontosabbnak tartott értékek köre:

A falu környezetéből és az infrastruktúrájából adódó értékek:

- A természeti táj, a települést körülölelő hegyek, erdők, szép környék, panoráma. Az egészséges, tiszta levegő. A csend és a nyugalom. Barlangok, sziklafalak, kéktúra útvonal, Bányahegy
- Malomvölgy és környezete nagy lehetőségeket rejt
- Tata, Tatabánya a közelben, könnyen megközelíthetőek, elérhető szolgáltatások, munkahelyek. Egy órányira 5–6 város elérhető innen (s onnan is ez a hely)
- Az arányos **falusias jelleget** és méretet mindenképpen meg kell tartani – csak végiggondolt növekedést ajánlanak. Vannak szép – formás falusi házak, porták. Szép, rendezett közterületek, utcák, járdák, utak stb.
- Szép az új Kálvária, az új játszótér. Az utak és a járdák jók.

Az emberi és kulturális értékek:

- Becsületes, dolgozó, munkát és családot szerető emberek lakják a falut, szorgalmasak az emberek, jókedvűek, kitartóak

- Erős szálakkal kötődnek a településhez, bár ez lazulni is látszik, főként az ifjak körében; akik azonban szeretik a falut, nem mennének el, értékelik a nyugalmat
- Az itt élőkben megvan az összetartás, a megbecsülés, a település iránti elköteleződés; patrióták „Akkor érzem jól magam, ha meglátom a Tardos táblát”
- Szlovák értékek ápolása nagyon fontos, szlovák énekek, mondókák könyve
- Erős, összetartó az egyházközösség, befogadó a közösség
- Jó kapcsolat a szomszédokkal, szívesen beszélgetnek egymással az emberek, fiatalok is.

A falu általános problémái:

- 1600 fő nem tart el egy falut, nőni kellene. Inkább kisgyerekes családokat kellene támogatni az ideköltözésben. Veszélyes is a bővülés, mindenféle népek jönnek, nem ismerik a helyi szokásokat, a kultúrát stb.
- Központ (**közös udvaros rész**): fizikailag, emberileg is problémás, csúnyán néz ki, rontja a faluképet, nehéz sorsú családok (városból kiköltöző szegények) vettek ott lakásokat, nehéz eladni, nincs értéke, az önkormányzat nem tudja felvásárolni, turizmusra sem igen alkalmas.
- Egyesek szerint mindenáron ezt a különleges jellegzetességet kellene megőrizni, fejleszteni, legalább az utcai homlokzatot rendbe hozni /mások szerint le kell rombolni, mert a szegénységre és elhanyagoltságra emlékeztetnek. Sorházként előkerttel kialakítani. Omladoznak a közös udvaros házak. A régi iskola területe az egyház tulajdonában van, kihasználatlan, állaga romlik.
- Falukép: vannak elhanyagolt, leromlott porták
- Stagnálás érzete alakult ki az emberek egy részében: a környezet (Süttő, Vértestolna, Tata stb.) fejlődése mellett úgy érzik, Tardoson nem nagyon változott semmi

A felvázolt képnek kedvező fogadtatása volt, reálisnak tartották a hallottakat. Az ellentmondásokkal is egyet értettek.



Az első lakossági fórum Tardos, 2008. február 26.

2. A következő **alapvető kérdésekkel** állunk szemben:

1. Kicsi a falu, az intézményei túlméretezettek, egy hajdanvolt pezsgő iparú, fejlődő községre emlékeztetnek. Az 1600 lakosra felvehető fejkvóták nem elegendőek egy ilyen méretű intézményrendszer fenntartására.

Lehetséges lépések:

a) az intézményrendszer lefaragása, kicsinyítése vagy megtartása a jelenlegi szinten

b) parcellázni, új utcákat nyitni, betelepülőket gyűjteni, növelni a lakosság számát, de érzékelhető a félelem a beköltözőktől, jobb lenne, ha megmaradna az „ismerőség” kellemes érzete, a falu természetes növekedésével kellene csak számolni

2. Erősen jelen van a gondolkozásban a stagnálás, lemaradás érzete

Lehetséges lépések:

a) fejlesztés minden áron, ipartelepítés, ugyanakkor a már meglévő vállalkozások egybegyűjtésére sincs alkalmas ipari terület

b) munkahelyteremtés, erre azonban az önkormányzat önmagában képtelen, a szétesett tsz, ktsz már újrateregethetetlen

3. További lépésként a következő feladatok mutatkoztak:

Megszólítani az intézményvezetőket, a vállalkozók körét, a fiatalokat, a különféle csoportokat, köröket, közösségeket, az iskolásokat, óvodásokat és talán legnehezebb feladatként a közös udvaros házak lakóit, véleményükkel pontosítani az eddig felmért helyzetképet.

A csoportinterjúkra-beszélgetésekre 2008 tavaszán került sor, ezek levezetését és feldolgozását a munkacsoportunk vállalta. Igyekeztünk a helyi szervező munkát és a beszélgetések szereplőinek „megszólítását” a helyiekre bízni.

Talán a munka egyik legszebb pillanata volt, amikor két önkéntes (Dékány Terézia és Tebele Nóra) elvállalta, hogy a legnehezebben ki-mozdítható közös udvaros házak lakóit rábírja, hogy eljőjenek egy este közös dolgaikról beszélni. Többszöri személyes megkeresésük eredményeként a legizgalmasabb, legnépesebb beszélgetésre került sor. Évek óta egymással nem beszélő, haragban lévő szomszédok váltottak egymással szót, néha hangosan, de mégis békében elválva.

4. Több akció is elindult a csoportinterjúk mellett. Az egyikben a fiatalok az ifjúsági klub felújítását kezdeményezték, a másik a közösségi kis rádió beindítása volt, harmadikként a Malom-völgybe vezető patak medrének tisztítását tűzték ki egy sétány gondolatával kacérkodva.

Az akciókból eddig a rádió beindítása volt a legsikeresebb. Az ORTT kis, közösségi rádiók pályázatán a pályázók megnyerték a frekvenciaengedélyt. A rádiós műsor készítésének, a technikai eszközök használatának első fogásait a Kunbányi Civil Kollégium Községi Házban háromnapos tréningen tanulták a rádiósok. A Gorba Rádió 2008 decemberében adta első adását. A pályázat elkészítésében, a képzés szervezésében, költségeinek fedezésében és az adás beindításában is segítséget nyújtottunk.

Az óvodások rajzpályáza, az iskolások a „Találjuk ki Tardost!” pályáza tervehették a település jövőjét. A pályamunkákat a falunapon állították ki.

A településen folyó munkákról a tatai kistérség szakmai napján előadásokat tartottunk. A prezentációk alapján később a Közkincs Kerekasztal megbeszélésen Nagyné Elekes Réka, Tardos művelődési házának vezetője tartott beszámolót.

5. A következő és a folyamatban lévő feladatok:

Elkészült az a lakossági igényeket és véleményeket feltáró kérdőív, amely a fejlesztési koncepció egyik pillére lehet. A lekérdezése januárban–februárban lesz.

A közös udvaros házak dolgában még nincs végleges döntés. Tavasszal az önkormányzattól kölcsönkapott eszközökkel ki-ki, aki tudta rendbe szedte a portáját, több konténer szemetet, sített vittek el a falu központjából. Beszélgetések, párbeszéd kezdődött a lakók között, az önkormányzattal. A házak felújítására, megmentésére nincs könnyen elővehető forrás, azt azonban sikerült elérni, hogy nem szemlecsukva mennek el a megszólított tardosiak e házak mellett. A falunapon rendszeresen meghirdetett „dicséretes tardosi porta” verseny keretében az idén először a közös udvaros házak kategóriájában is hirdettek győztest.

Imeli Mihály vállalta, hogy összekötőnk és segítőnk lesz minél több történet összegyűjtésében, amelyek a közös udvaros házak lakóitól erednek. Az idén ősszel kezdtük az interjúzást, a történetgyűjtést. Az anyag szerkesztve vagy a beindult Hírlevél lapjain, esetleg januárban a tervezett Kalendáriumban vagy önállóan jelenhet majd meg.

A fejlesztési koncepció szövegezése lassan időszerű, mégis a közös munka során egyre inkább csak hívószónak tűnik, a sokkal fontosabb közösségi folyamatok, aktivitások beindulása mellett.

Történetek a közös udvaros házakból – Tankáné Egyeska néni, Tardos, 2008. november 12.

